

IX. Évfolyam 4. szám - 2014. december

Fregan Beatrix - Hronyecz Erika

fregan.beatrix@uni-nke.hu - hronyecz.erika@gmail.com

ÚJ TRENDEK A TERRORIZMUSBAN? RÖVID EURÓPAI KITEKINTÉS

Absztrakt

Európa bizonyos országaiban a 20. század második felétől kezdődően kibontakozó terrorizmus eszközeit, módszereit, céljait és résztvevőit tekintve jelentős változásokon ment át és ez az átalakulás még napjainkban is tart. A 21. század kezdetével az európai kontinensen, azon belül is az Európai Unió országaiban a korábbi évtizedekhez képest teljesen új típusú terrorcselekményeket elkövető egyének, szervezetek ellen felerősödött a nemzetközi összefogásra és együttműködésre való igény. Ezt tükrözi az új terrorellenes uniós stratégiák és szervezetek életre hívása és azok folyamatos fejlesztése a hatékony és megbízható működés érdekében.

From the second half of the 20th century in some countries of Europe devices, methods, goals and participants of the terrorism underwent major changes and this transformation is ongoing today. From the start of the 21st century in the European continent – especially in the countries of the European Union – enhanced the need for international cooperation against the new type of terrorist acts, the new individuals and organizations of this area. This is reflected in the initiation and continued development of new union strategies and organizations against the terrorism.

Kulcsszavak: *terrorizmus, Európai Unió, terrorizmus elleni stratégia, fenyegetettség ~ terrorism, European Union, Counter-Terrorism Strategy, threat*

BEVEZETÉS

A terrorizmus napjaink globális kihívásai közül – melyek elsősorban a tömegpusztító fegyverek elterjedése, az instabil régiók veszélyei, az illegális migráció, a gazdasági instabilitás, az információs társadalom kihívásai és a globális természeti- és civilizációs veszélyforrások – az egyik legmeghatározóbb jelenség [1, 2]. Ha manapság az ember meghallja a terrorizmus szót, első pillanatban földrajzi vonatkoztatást tekintve az Amerikai Egyesült Államok és a közel-keleti térség jut eszébe, ami nem meglepő, hiszen a 2001. szeptember 11-dikén a New York-i Világkereskedelmi Központ és a Pentagon elleni öngyilkos merényletsorozat és az abból adódó következmények mélyen beépültek a mai társadalmak tudatába. *„A terrorizmus elleni globális háború 2001-ben vette kezdetét, és mint „új” háború többé-kevésbé átírta és/vagy új elemekkel gazdagította a korábban vívott háborúk elméletét és gyakorlatát.”* [3] Ám ez a jelenség nem itt és nem ezzel a dátummal debütált először, ekkorra már történelme volt mind a közel-keleti régiót mind pedig az európai földrészt illetően.

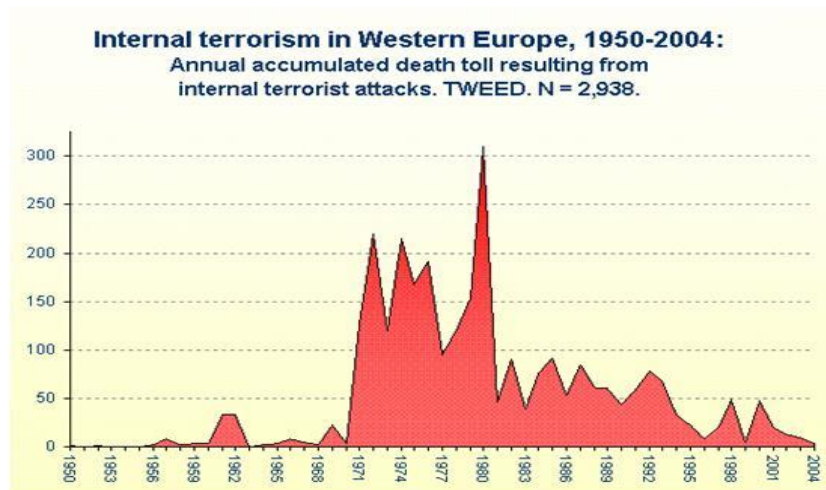
Az európai térséget érintő terrortevékenységek esetét tekintve a II. világháború utáni napjainkkal bezárólagos időszakot két főbb intervallumra lehet felosztani:

- I. 1947-1992 - a hidegháború jellemezte bipoláris világrend kezdetétől annak végéig terjedő periódus.
- II. 2001. szeptember 11-dikétől¹ napjainkig tartó időszak.

Az első időszakban megfigyelhető, hogy kizárólag Nyugat-, illetve Dél-Európa demokratikus országaiban történtek támadások. Ennek viszonylag egyszerű a magyarázata: ott ki tudták aknázni a népuralom adta lehetőségeket, míg a kommunista országokban igen erős hatalmi, állami kontroll alatt álltak mind az intézmények, szervezetek mind pedig az egyének. Európa fent említett térségének demokratikus országaiban jellemzően kétfajta - elveikért a végsőkiig kiálló és küzdő - mozgalmat lehetett megkülönböztetni: a szeparatista és a baloldali törekvésű mozgalmakat. A legkiemelkedőbb, szeparatista céllal létrejött szervezet közé tartozik az Írország függetlenségéért harcoló IRA (Irish Republican Army), a Baszkföld önállóságáért küzdő ETA (Euskadi Ta Askasatuna), és a Korzika Franciaországtól való elszakadását követelő FLNC (Front de la Liberation Nationale de Corsica). A legjelentősebb baloldali terrorcsoport a német Vörös Hadsereg Frakció (RAF), az olasz NATO és a nyugati gazdasági társulások ellen küzdő Brigade Rosse, és a görög November 17 NATO-ellenes társulás volt. Többek között az alábbi grafikon is alátámasztja a tényt, hogy a nyugat-európai terrorista közösségek aktivitásának csúcsa az 1980 és 1990 közötti évtizedre tehető. Ekkorra már kialakult és megszilárdult az ezen szervezeteket működtető emberi és infrastrukturális hálózat, melyre alapozva már olajozottan tudták irányítani a terrorista közösségeket. A hidegháború vége és az ezzel járó politikai és világeszmei változások következményeképpen azonban az 1960-as évek végétől a Nyugat-Európában ideológiai alapon szervezett és működtetett terrorszervezetek az 1990-es évek végére jelentősen meggyengültek. [4]

---

¹Bár a 2001. szeptember 11-dikei New York-i és egyben washingtoni terrortámadás sorozat értelemszerűen nem Európa területén történt, de olyan kardinális hatással volt a későbbi európai történésekre, hogy ezt a dátumot érdemes a terrorizmust érintő korszakváltás kezdetének alapjául venni.

1. ábra: Terrorista támadások halálos áldozatainak száma éves lebontásban Nyugat-Európában 1950-2004 között [5]

2001. szeptember 11-től új korszak, új fejezet nyílt a terrorizmus történetében. Számos szempontból változás állt be a merényletek elkövetőit, típusait, elkövetési módjait, helyszíneit, céljait és áldozatait tekintve. Az új típusú, immár határokon átívelő, túlnyomórészt vallási indíttatású terrorizmus mindenféle perspektívából nézve komoly kihívások elé állította azon országokat, ahol eddig a hagyományosnak tekintett terrortámadások voltak jellemzőek, illetve azon államokat is, ahol esetleg addig nem is történtek ilyen jellegű erőszakos merényletek. A kiteljesedett globalizáció adta lehetőségek nagymértékben hozzájárultak az fent említett változások létrejöttéhez és kiteljesedéséhez.

AZ MODERN TERRORIZMUS JELLEMVONÁSAI EURÓPAI VONATKOZÁSBAN

A 21. század kezdetével a terrorizmus „műfaját” illetően radikális változásokat figyelhetünk meg az ilyen típusú erőszakos események, cselekmények 20. századi jellemvonásaihoz képest. A korábbi évtizedekben az ilyen jellegű aszimmetrikus támadásoknál egyértelműen lehetett építeni a kiszámíthatóságra. A tervezett merényletet általában előre jelezték előzetes figyelmeztetések formájában. Ezek tartalmazták az egzakt célmeghatározásokat és követeléseket, melyek teljesítéséhez jellemzően konkrét időpontok, illetve határidők voltak rendelve. Ezen korszak attribútuma volt még a felelősségvállalás adott cselekmények végrehajtását követően. Napjainkban a fent említett jellemvonások tekintetében már komoly változások álltak be: a terrorizmus sajátossága ma már az abszolút kiszámíthatatlanság. Nincsenek előzetes figyelmeztetések vagy bármiféle utalások. Követelések sok esetben nincsenek vagy ha esetleg mégis megfogalmazásra kerülnek, akkor jellemzően homályosak és rendszerint teljesíthetetlenek. Mindezek felül a felelősségvállalás is a legtöbb alkalommal elmarad. Az elkövetők már nem adják arcukat, nem fedik fel kilétüket, sok esetben még a csoport vagy szervezet nevét sem közlik. A cél inkább csak a figyelemfelkeltés. A merénylőkre jellemző, hogy napjainkban már nem lehet megkülönböztetni őket az átlagemberektől, teljesen beleolvadnak, asszimilálódnak az adott környezetbe, társadalomba. Emellett egyre gyakoribb az úgynevezett magányos elkövető, aki nem tagja semmilyen vallási, politikai, etnikai csoportnak, maximum erősen szimpatizál valamelyik szervezet, közösség elveivel és hitrendszerével. Az európai eseteket vizsgálva megállapítható, hogy a merénylők a cselekmények elkövetése közben vagy azt követően jellemzően nem hajtanak végre öngyilkosságot, az életben maradásra való törekvés alapvető jellemvonásuk.

Az Unió területén a leggyakoribb indíttatás alapja általában nem is a vallási különbözőségekből adódik, annál inkább az etnikai differencia okozta motivációból indul ki. Ez az etnikai jellegű széttagoltság, töredezettség mondhatni európai sajátosság, hiszen ha ez a probléma éppen nem

a történelemben mélyen visszanyúló jelenség, akkor az a 20. század második felében alkalmazott európai bevándorlás-politikának eredménye². Az adott európai országok „őslakosai” gyakran kerülnek összetűzésbe a szó minden értelmében a bevándorlók tömegeivel szemben. Az első szereplő a bevándorlások megszigorítását perszonális és azon felül regionális érdekek tartja, míg a második fél az egyenjogúságot és egyben a saját etnikai hovatartozásukból adódó személyes jogaik érvényesítéséért küzd.

Szignifikáns változás figyelhető meg a korszakváltás előtti és utáni időszakban a célkeresztbe vett egyéneket illetve létesítményeket illetően. Míg korábban a célpontok az állam formális intézményei, a rendfenntartó szervek és a politikai élet főszereplői közül kerültek ki, ma már civilek, ártatlan állampolgárok esnek az adott merénylet vagy szervezet ügyének, eszméjének áldozatául. Az ideológiai alapok is változáson mentek keresztül. Míg korábban főleg politikai jellegűek voltak, ma már a vallási³, etnikai, személyes okok teszik színesebbé a palettát. A szervezeti felépítést illetően a centralizált, hierarchikus struktúrát hálózat, illetve a cella alapú, sőt ezen túlmenően az egyszemélyes rendszer váltotta fel. Ez azzal a komoly hátránnyal bír a hatóságok szemszögéből nézve, hogy sokkal nehezebbé, összetettebbé vált a terrorcsoportok és az egyszemélyes „világmegváltók” felderítése. Az alkalmazott módszerek is változtak az évtizedek alatt: korábban ezek a robbantások, túszejtések, emberrablások és gépeltérítések formájában öltöttek testet, ma már nagyon változatos elkövetési módokat alkalmaznak a merényletek.

A terrorista jellegű merényletek megtervezéséhez és elkövetéséhez az adott eszmében vagy célban maradéktalanul hívő személy/személyek meglétén kívül az anyagi bázis megteremtése és biztosítása napjainkban is komoly szereppel bír. A pénzt realizálhatják helyi és állami szférából (szponzor államok), magánforrásokból (magánszervezetek), de lehet menni egészen a személyes, egyén szintű forrásig is.⁴ A szükséges anyagi javak biztosítására három fő csatorna áll rendelkezésre: bűncselekmények, adományok és a legális gazdasági tevékenységek. Az első kategória tartalmazza a kábítószer-kereskedelmi, fegyverkereskedelmi, embercsempészeti, prostitúciós, emberrablási és emberkereskedelmi illetve a pénzmosási ügyleteket. A második kategória az olyan ingyenes, ellenszolgáltatás nélküli tranzakciókat foglalja magába - általában egyesületek, egyházak és radikalizálódott diaszpóra kezdeményezésével -, mint készpénz, számlapénz, értékpapírok és bármilyen egyéb értékkel rendelkező forgalomképes vagyontárgyak átadása a terroristáknak, illetve terrorszervezetnek. A harmadik kategória a törvényes gazdasági tevékenységek üzése és fenntartása, melyek olyan előnyökkel bírnak, hogy a magánszemélyek és magánvállalkozások szabadon rendelkezhetnek a legálisan megkeresett és leadózott bevételeikkel. Amit még külön érdemesnek tartok a pénzáramlás formáit tekintve megemlíteni, az a havala⁵ pénztovábbítási

---

² A II. világháború után a tudatosan megformált európai bevándorlás-politika áttelepítésekkel és dekolonizációkkal indult. Franciaország, az Egyesült Királyság, Belgium és Hollandia gazdasági migránsokat fogadott korábbi gyarmatairól. A Német Szövetségi Köztársaságba pedig mintegy 20 millió német etnikumú bevándorló érkezett Közép- és Kelet-Európából és a Német Demokratikus Köztársaságból. Mindez azonban akkor még nem jelentett problémát a befogadó országokat illetően, hiszen onnan is sokan vándoroltak ki jellemzően Észak-Amerikába és Ausztráliába, valamint az újonnan alapított Izraelbe.

³ Jellemző vonás, hogy az elkövetők vallási köntösbe bújtatva próbálja érvényre juttatni a valódi, politikai jellegű célját.

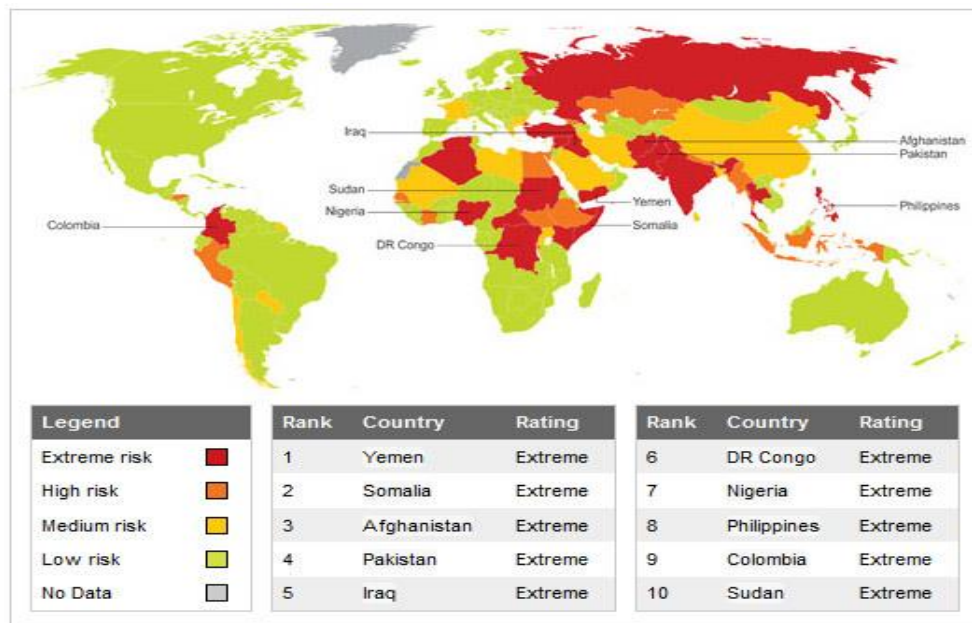
⁴ A norvég Anders Behring Breivik a 2011. július 22-dikei oslooi robbantásához és az azt követő Utöya szigeti lövöldözéséhez szükséges eszközökre való összeget önerőből finanszírozta, ami saját bevallása szerint meghaladta a 300.000 euró.

⁵ A havala bankrendszeren kívül funkcionáló, bizalomra épülő, nyom nélküli pénzmozgást biztosító rendszer az arab világban. A középkorban indult útjára ez a muszlim tradíció és a mai napig aktívan működik. A lényege, hogy jellemzően két ország között a havalabrokerek közvetítésével személyek, vállalkozások egymásnak küldenek pénzüsségeket az alábbi egyszerűsített példával bemutatva a következőképpen: Németországban „A” felkeresi a brókert, hogy küldjön a Pakisztánban élő „B”-nek 1000 eurót, mely összeget a megfelelő jutalékkal megtoldva és

rendszer, mely országokon, kontinenseken ível át és jellemzőit alapul véve a terrorszervezetek egyik legkedveltebb tranzakciós útja a készpénzforgalmat illetően.

AZ EURÓPAI UNIÓ TERRORIZMUS ELLENI FŐBB STRATÉGIÁI ÉS KIEMELT SZERVEZETEI

„A 2001. szeptember 11-dike után elkövetett, egyre nagyobb számú és egyre több áldozatot követelő terrortámadások világossá tették a döntéshozók előtt az új típusú terrorizmus fokozódó veszélyét és az ellen történő határozott fellépés fontosságát, szükségességét.” [6] Ahogy az alábbi (2.) ábra is tükrözi, globális szinten vizsgálva a terrortámadások gyakoriságát megállapítható, hogy az európai helyzetet tekintve viszonylag alacsony a rizikófaktor, mint például Ázsia, Dél-Amerika vagy Afrika egyes térségeit illetően, viszont mindezek ellenére az európai politikai vezetők is egyetértettek abban, hogy ennek a fellépésnek határozottnak, gyorsnak, összehangottnak és eredményesnek kell lenni, és ezen elképzelés megvalósulását uniós szinten is kiterjesztették. [7]

© Maplecroft, 2012

2. ábra: Terrortámadások fenyegetettsége globális szinten 2013-ban [8]

A terrorizmus elleni harcban az EU hét fő alapelvet követ:

- a nemzetközi törekvések erősítése a terrorizmus elleni harcban;
  - a terroristák anyagi eszközhöz való hozzájutásának megakadályozása;
  - növelni az EU kapacitását a nyomozások és a vádemelések terén;
  - védeni a nemzetközi szállítás biztonságát és az EU határait;
  - a tagállamok közötti koordináció erősítése olyan ügyletek megelőzésében, amelyek következményei terrorista támadással járhatnak;
  - azon tényezők felismerése, amelyek hozzájárulnak a terroristák megerősödéséhez;
  - a harmadik világ országainak támogatása a terrorizmus elleni hatékonyabb harcban.
- [9]

az ügyletbe társított jelszó megadásával át is adja a közvetítőnek, aki a Pakisztánban élő havlabrókerral felveszi a kapcsolatot. A pakisztáni kolléga a megadott adatok és jelszó alapján ezek után „zsebből” kifizeti „B”-nek az 1000 euró értékű pakisztáni rúpiát.

Ahhoz, hogy ezek az alapelvek komoly eredményeket felmutatva megvalósuljanak, komoly összefogásra van szükség mind nemzeti mind pedig a határokat átívelő nemzetközi szinten. Az Európai Unió tagországi esetében is kiemelt fontossággal bír az állam és állampolgárainak biztonságát szolgáló és garantáló intézmények és szervezetek összehangolt állami és uniós szintű együttműködése, hogy egy esetleges állam illetve állampolgárok elleni merényletnek, támadásnak elejét tudják venni, vagy ha már az bekövetkezett, a lehető legrövidebb időn belül a leghatékonyabb módszerek és eszközök bevetésével véget tudjanak vetni az aktuális offenzív eseménynek, adott esetben eseménysorozatnak. Ennek alapja a rendszeres párbeszéd az érintett felek között, közös megbízatások és feladatok kijelölése és végrehajtása, a hatékony kooperációhoz szükséges információk oda-vissza alapon történő áramoltatása.

Az Európai Unió terrorizmus elleni stratégiájának alapját 3 alappillér alkotja. Az első legfontosabb pillér a tagországokon belüli biztonság és ellenőrzés megteremtése a rendőri erők, a biztonsági és hírszerző ügynökségek illetve a jogi hatóságok kormány szintű ellenőrzése és egymással összhangban való működtetése. A második pillér ennek a nemzeti szinten összehangolt együttműködésnek nemzetközi téren való megfelelése, a többi tagország azonos intézményeivel történő hatékony kooperációja. Az Unió rendelkezik egy hatalmas programmal, ami kiterjed mind az európai szintű gyakorlati együttműködésre, mind pedig azokra a jogi eszközökre, melyek megkönnyítik a partnerek közötti eredményes munkavégzést. Ennek a programnak részét képezi az 1995-ben alapított Európai Rendőrségi Hivatal, az Europol is. Ezen intézmény számára is a - számos egyéb bűnüldözési terület mellett - a terrorizmus bír a legnagyobb prioritással. Ez az Unión belüli legfontosabb rendőrségi együttműködést elősegítő intézmény terrorizmussal kapcsolatos elemzési termékekkel, stratégiai jelentésekkel, információcserével, helyszíni vizsgálatokkal és a téma új irányainak feltárására vonatkozó elemzésekkel igyekszik garantálni a sikeres megelőzést és visszaszorítást. Jogi vonatkozásban a 2002-ben létrejött Eurojust teszi könnyebbé és átláthatóbbá a nemzetközi összefogást, ebben az esetben vizsgálóbírók és ügyészek dolgoznak együtt, hogy a bűncselekményt elkövetők felelősségre vonása gyorsan és eredményesen megtörténjen. A harmadik pillér az Unió kívüli országokkal – Amerikai Egyesült Államok, Kanada, Norvégia, Svájc valamint az Unió közvetlen szomszédságában délre és keletre elhelyezkedő államok - és szervezetekkel való együttműködés elősegítése és eredményessé tétele.⁶ A 2004-es madridi merényletsorozat további lépésre ösztönözte az EU-t. Az Európa Tanács fontosnak tartotta, hogy közös stratégiával erősebbé teszi a terrorizmus elleni küzdelmet, és ennek irányítására létrehozta a terrorellenes koordinátori posztot, melyet ma az Európai Bizottság által kinevezett belga Gilles de Kerchowe tölti be. A koordinátor legfontosabb feladata annak ellenőrzése, hogy a tagországok betartják-e a terrorizmus elleni küzdelemben vállalt feladataikat, és megfelelően együttműködnek-e a határon átnyúló bűnözésben és az ahhoz kapcsolódóan megszerzett információk megosztásában.

A hathatóságot és eredményességet még intenzívebbé teszi a – katonaságtól, rendvédelmi szervektől és közigazgatástól független – nem kormányzati szervezetekkel (NGO), civil szervezetekkel, hatóságokkal történő együttműködés. Osztom a Kiss Álmos Péter által megfogalmazott koncepciót, mely szerint egy komolyabban összehangolt, nagyobb figyelmet, beavatkozást és elhárítást igénylő támadás esetén a vezető-ellenőrző rendszer csúcán álló parancsnoknak egy olyan operatív testületen keresztül kell vezetnie az agresszív demars elleni tevékenységet, amely összefogja, szinkronizálja és egy irányba tereli a biztonsági erők, a civil hatóságok, az állami intézmények, az NGO-k és a gazdasági élet szereplőinek a szituáció gyors és hatékony megoldásához szükséges feladatait. [10] Véleményem szerint ez nem egy opcionális lehetőség, hanem az egyetlen választható alternatíva az adott támadások, offenzívák

---

⁶ Ilyen szervezetek a teljesség igénye nélkül felsorolva: Egyesült Nemzetek, Nemzetközi Atomenergia Ügynökség, Vegyifegyver Tilalmi Szervezet.

eszkálálódásának megakadályozására és lehetőleg csírájában történő elfojtására, a békés mindennapok helyreállítására.

Mindent összevetve az Unió intézményi szinten minden tőle telhetőt megtesz a terrorizmus elleni küzdelem tekintetében, azért nem beszélhetünk még egy jól kiforrott és mindennemű bizalmatlanságot nélkülöző kooperációról a tagállamok közötti együttműködést illetően. Az Európai Unió tagországai között ugyan megvan a párbeszéd és az együttes, egységes cselekvésre való törekvés, az ezt szolgáló személyek és intézmények, de az a tényező, hogy az Unión belül mégis minden ország, mint önálló állam elsősorban a saját érdekeit és védelmét tartja szem előtt, visszább vesz ezen törekvés lendületéből, a kitűzött közös célok megvalósításának eredményességéből. A nemzeti hírszerzési ügynökségek is sok esetben visszatartják az információkat, a tagországok számos alkalommal vonakodnak megosztani egymással a tudomásukra jutott és fontosnak vélt híreket, tényeket.

ÖSSZEGZÉS

Az Európai Unió területén a hagyományos értelemben vett felkelés - mint ami a közel-keleti térség országaiban még mostanság is szinte állandó aktivitást mutató jelenség - a második világháborút követően nem volt jellemző és napjaink viszonyait figyelembe véve annak bekövetkezése a közeljövőben sem valószínűsíthető. Viszont a korábbi évtizedekben is adódó, problémát jelentő, konfliktust generáló egyre gyakrabban előforduló és egyre újabb oldalát megvillantó terrorizmusnak van és lesz is folytatása. Európa az eddigi erőfeszítések ellenére sem szűnt meg a radikális terrorszervezetek és a magányos elkövetők célpontjává lenni. Ami azonban biztatóan hat, hogy az elmúlt évtized eseményeinek eredménye a napjainkig is tartó, folyamatos fejlődés alatt álló komoly nemzetközi szintű terrorizmus elleni összefogás és együttműködés. Mára már nyilvánvalóvá vált, hogy az országhatárokat nem ismerő erőszakos szervezetek, ilyen jellegű csoportosulások illetve az ilyen típusú rizikófaktort jelentő egyének felderítésére és feltartóztatására csakis közös erőfeszítéssel, a nemzeti és nemzetek közötti önvédelmi intézmények hatékonyságnövelésével, bizonyos esetekben ezen intézmények integrációjának végrehajtásával lehet eredményesebbé tenni az Unión belüli küzdelmet. Mindezek felett, ha az EU közös biztonság- és védelempolitikájának erősítése révén az európaiak nagyobb terhet vállalnak fel saját védelmükből, akkor a megfelelő képességek birtokában a terrorizmus ellen is hatékonyabban léphetnek fel. [11] Az eddigi eseményekre és tapasztalatokra alapozva kijelenthető, hogy Európa jövőbeni konfliktusaiban a tét az államok egységének, tekintélyének és demokratikus hagyományainak megőrzése lesz. [12]

Felhasznált irodalom

- [1] Tóth András - Farkas Tibor - Pándi Erik: A válságreagáló műveletek híradó és informatikai támogatásának elméleti alapja; Hadmérnök V. Évfolyam 2. szám; 2010. június; ISSN 1788-1919; p. 431.
- [2] Farkas Tibor: Válságkezelés, válságreagáló műveletek; Hadtudományi Szemle I. évf. 1. szám; 2008/1.; HU ISSN 2060-0437; pp. 1-6.
- [3] Németh József Lajos: A (stratégiai) kommunikáció és a háború kapcsolata napjainkban; Hadtudomány XXIII. évf./ 2013. március, 2013/1-2. szám; ISSN 1588-0605; p.129.
- [4] Horváth Attila: Terrorfenyegetettség: célpontok, nagyvárosok fenyegetettség. <http://www.zmne.hu/dokisk/hadtud/Horv%E1th.pdf> (letöltve:2014. május 19.)
- [5] <http://folk.uib.no/sspje/tweed.htm> (letöltve: 2014.május 19.)

- [6] Resperger István: A XXI. század fegyveres konfliktusainak hatása a hadtudományra;
In: Resperger István, Kiss Álmos Péter, Somkuti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. ISSN 2063-3106 ISBN 978 963 327 5924, p. 15.
- [7] Resperger István: A XXI. század fegyveres konfliktusainak hatása a hadtudományra;
In: Resperger István, Kiss Álmos Péter, Somkuti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. ISSN 2063-3106 ISBN 978 963 327 5924, p. 13-47.
- [8] <http://maplecroft.com/portfolio/new-analysis/2012/12/06/fifth-annual-terrorism-risk-index-identifies-nigeria-philippines-india-turkey-and-russia-among-18-extreme-risk-countries/> (letöltve: 2014. május 17.)
- [9] <http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/hungarian/C45/197/index.html> (letöltve: 2014. május 18.)
- [10] Kiss Álmos Péter: A negyedik dimenziós hadviselés kérdései: a felkelés elleni műveletek alapelvei; Honvédségi Szemle, 142. évfolyam 2014/2. szám. p. 27.
- [11] Fregan Beatrix: A Francia Köztársaság katonai stratégiája az európai védelem alakításában a hidegháborút követő időszakban; Doktori (PhD) értekezés; Budapest, ZMNE 2006 ; p. 11-12.
- [12] Kiss Álmos Péter: Pandzsáb, 1980-1994 – Egy felkeléselfojtó modell Európa számára;
In: Resperger István, Kiss Álmos Péter, Somkuti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013. ISSN 2063-3106 ISBN 978 963 327 5924, p. 111-137.